

УДК 94(=161.2:71):061.22(=161.2)“194/198”

Світлана ЛУК'ЯНЧЕНКО

УЧАСТЬ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ КАНАДИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Висвітлено культурно-освітню діяльність українських комбатантських організацій в Канаді (40-ві – 80-ті роки ХХ ст.). Охарактеризовано її основні напрями: сприяння Осередку української культури й освіти, організація вечірніх шкільних військових курсів, наукових інституцій, відзначення військово-історичних дат тощо.

Ключові слова: військова еміграція, національна культура, культурно-освітні організації, Канада.

Складні процеси розбудови освіти та культури сучасної Української держави вимагають неодмінного використання в теорії і на практиці багатовікового досвіду українців: як тих, що споконвіку проживали на рідній землі, так і тих, які змушені були після Першої і Другої світових воєн емігрувати за океан. Однак навіть і в умовах поліетнічного оточення вони плекають материнську мову, зберігають рідну культуру, традиції, зрештою, свою національну самобутність.

Із цього погляду особливої уваги заслуговує життєдіяльність української діаспори в Канаді. Незважаючи на прискорення процесів мовної й етнічної асиміляції, українці Канади робили і роблять все можливе для збереження етнічної ідентичності та культурної самобутності. Українські комбатантські організації як одна з найбільш активних і згуртованих частин української громади всіляко дбали про розвиток освіти й культури рідною мовою. Особливо їх діяльність активізувалася в повоєнні роки, коли до Канади почала прибувати “третя хвиля” еміграції, яка докорінно відрізнялася від двох попередніх за рівнем освіти і професійної підготовки.

Говорячи про історіографію проблеми, варто зазначити, що культурно-освітню діяльність українців Канади розглядали, головню, зарубіжні українсти. У роботах, присвячених дослідженню життєпису українських комбатантських організацій у країні кленового листка, показані різні аспекти їх праці щодо збереження національної самобутності¹. Поряд із ними з'явилися статті, які

¹ *Байрак М.* Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні. Хроніка. 1928–1978 / М. Байрак. – Едмонтон: Накладом Української Стрілецької Громади, 1978. – 240 с.; Братство колишніх вояків І-ої Української дивізії і Української Національної Армії: станція Едмонтон / [ред. К. Когутяк]. – Едмонтон, 1998. – 198 с.; За честь, за славу, за народ! Збірник на Золотий Ювілей Стрілецької Громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто: Видання Головної Управи Української Стрілецької Громади в Канаді, 1978. – 639 с.; Пам'ятна книга: п'ятдесятиліття Союзу Бувших українських Вояків в Канаді / [ред. І. Завгородній]. – Гамільтон: В-во В. Поліщука, 1987. – 478 с.; *Селешко М.* Українська Стрілецька Громада в Канаді / М. Селешко // Вісті

розкривають участь комбатантських організацій у розвитку української культури й освіти².

Проблеми функціонування та діяльності українців за межами України у повоєнні роки в радянській історіографії взагалі замовчувались. Наукове вивчення закордонного українства як явища в усіх його виявах розпочалося в Україні лише з набуттям незалежності. Багато уваги висвітленню освітньо-виховних процесів у середовищі української громади Канади присвятили вітчизняні вчені Л. Божук, Ю. Зайчук, В. Макар, Ю. Недужко, І. Руснак та ін.³. У них, хоча і фрагментарно, розглянута участь вояків Легіону Січових стрільців, Галицької армії, Армії Української Народної Республіки (УНР), Української повстанської армії, дивізії “Галичина” в розвитку освіти й культури української громади Канади і США.

З’явилися роботи, які розкривають окремі сторінки діяльності комбатантських організацій, зокрема їх культурно-освітню працю. М. Лисюк висвітлив діяльність українських громадсько-політичних організацій у Канаді в міжвоєнний період. Особливу увагу автор приділив Українській стрілецькій громаді (УСГ)⁴. У наукових дослідженнях Ю. Балицької, присвячених багатогранній праці Комітету українців Канади (КУК), розкриті окремі сторінки участі ветеранських

Комбатанта. – 1961. – № 1–2. – С. 9–11; Союз бувших українських вояків у Канаді. Ювілейний альманах 7-ої Станиці в Гамилтоні, Онтаріо, Канада, 1950–1975. – Гамилтон; Онтаріо: Спіді-Принт, 1975. – 36 с.; 30-ліття Станиці братства Колишніх Вояків 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії в Торонті. – Торонто: [б. в.], 1981. – 56 с.; 30-річчя Товариства Колишніх Вояків Української Повстанської Армії в Канаді, Торонто, 27 лютого 1982 року. – Торонто: [б. в.], 1982. – 64 с.; Українська Стрілецька Громада в Канаді. 26-ий Крайовий з’їзд // Вісті Комбатанта. – 1969. – № 1. – С. 92–93; Українська Стрілецька Громада в Канаді. 1928–1938 // Альманах Канади. – Саскатун: Вид. Головної Управи УСГ, 1938. – 160 с.; Шанта Ю. Ювілейний з’їзд закарпатців у Торонто / Ю. Шанта // Вісті Комбатанта. – 1969. – № 1. – С. 74–75.

² Білецький Л. Осередок Української Культури й Освіти // Календар-альманах Нового шляху на 1951 р. – Вінніпег: Друк. і накладом “Нового шляху”, б. р. – С. 96–101; Верига В. Боротьба на мирному фронті продовжується // Вісті Комбатанта. – 1982. – № 1. – С. 22–26; Опікунський комітет ескадри повітряних кадетів Відділу Союзу Українських канадських ветеранів у Вінніпегу // Голос комбатанта. – 1959. – № 3. – С. 27; Осередок Української Культури й Освіти в Канаді // Календар-альманах Нового шляху на 1949 р. – Вінніпег: Друк. і накладом “Нового шляху”, б. р. – С. 124–128; Підкович М. Українські літні курси УНО – історичний перегляд // П. Маценко: композитор і громадський діяч: Збірник на пошану 90-ліття народин / [упоряд. і ред. В. Верига]. – Торонто: Видання Українського Національного Об’єднання Канади, 1992. – С. 53–62.

³ Божук Л. Шкільництво закордонних українців як спосіб ширення українськості // Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини: монографія / Л. Божук. – Київ: “Нічлава”, 2004. – С. 198–213; Зайчук Ю. Українська діаспора Канади: від перших шкіл до першої кафедри української мови в університеті / Ю. Зайчук // Рідна школа. – 2002. – № 2. – С. 73–76; Макар В. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади / В. Макар. – Чернівці: Прут, 2006. – 284 с.; Недужко Ю. Освітньо-виховні аспекти діяльності української діаспори країн Заходу в контексті боротьби за державну незалежність України // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей на пошану професора П. П. Гузенка / [відп. ред. В. Даниленко]. – Київ, 2007. – Вип. 12. – С. 416–433; Руснак І. Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець ХІХ – ХХ ст.): монографія / І. Руснак. – Чернівці: Рута, 2000. – 363 с.

⁴ Лисюк М. Повоєнна українська еміграція та її роль у створенні українських громадсько-політичних організацій в Канаді (1922–1933 рр.) / М. Лисюк // Магістеріум: зб. наук. праць. – Київ, 2001. – Вип. 7: Історичні студії. – С. 104–107.

українських організацій Канади в житті української громади⁵. У статті Д. Решетченка висвітлено культурно-освітню діяльність Українського національного об'єднання (УНО) в Канаді та її складових, зокрема й УСГ⁶. І. Матяш у статті, розміщеній в “Енциклопедії історії України”, розкрила основні віхи діяльності Осередку української культури й освіти⁷. Разом із тим, вивчення цієї проблеми далеко не висчерпано.

Характерною ознакою післявоєнного періоду розвитку української спільноти в Канаді став швидкий процес урбанізації та її інтеграції в канадське суспільство. Однак поряд із позитивними результатами все активніше набирали силу асиміляційні тенденції. Потрібно мати на увазі, що цей процес не обмежувався економічними і соціальними сферами, а охоплює й культурну і психологічну. У цих умовах українські комбатантські організації у своїй діяльності великого значення надавали збереженню національної самобутності українців та всіляко сприяли розвитку культурно-освітнього життя української громади.

Особливу увагу ветерани визвольного руху приділяли військово-патріотичному вишколу молоді і сприяли її підготовці до служби в канадській армії. На початку 50-х років комбатантські організації ініціювали створення вечірніх шкільних військових курсів для українських дітей і молоді віком від 12 до 17 років⁸.

У 1955 р. відділ Союзу українських канадських ветеранів (СУКВ) у Вінніпезі взяв шефство над вечірньою школою майбутніх військових льотчиків канадської армії. У цій школі в семи ескадронах військової навички здобували понад 600 кадетів. Серед них навчався 51 українець, зокрема й сини новоприбулих емігрантів. Зважаючи на те, що навчання й одяг кадети отримували безкоштовно, українські ветерани взяли на себе їх матеріальне забезпечення під час перебування в літніх таборах. Ветерани Другої світової війни також займалися військово-патріотичним вихованням кадетів, вони часто виступали перед молоддю, розповідаючи про Українські визвольні змагання першої половини ХХ ст. та їх героїв⁹.

У 1959 р. за пропозицією Екзекутиви СУКВ до опікунського комітету вінніпезької вечірньої школи майбутніх військових льотчиків увійшли представники інших комбатантських організацій: Л. Мартин – голова УСГ, О. Навроцький – голова 4-ї станиці Союзу бувших українських вояків (СБУВ), С. Навроцький – голова коша Українських січових стрільців (УСС), Р. Бучок – підпоручник станиці Братства 1-ї Української дивізії Української національної армії. Членами опікунської ради

⁵ *Балицька Ю.* Роль і значення діяльності Конгресу українців Канади у збереженні української самобутності / Ю. Балицька // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: політологія, соціологія, філософія. – Ужгород, 2009. – Вип. 11. – С. 146–148.

⁶ *Решетченко Д.* Культурно-освітня діяльність Українського Національного Об'єднання (УНО) в Канаді // IV Міжнародна науково-практична конференція “Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті” “...землякам моїм в Україні і не в Україні”. Збірник матеріалів (Львів, 23–24 серпня 2013 р.). – Львів, 2013. – С. 334–337.

⁷ *Матяш І.* Осередок української культури і освіти / І. Матяш // Енциклопедія історії України / [редкол.: В. Смолій (голова) та ін.]. – Київ: В-во “Наукова думка”, 2010. – Т. 7. – С. 700.

⁸ Створення вечірніх шкільних військових курсів // Голос комбатанта. – 1959. – № 2. – С. 18.

⁹ Там само.

стали відомі громадські діячі – сенатор В. Вал і професор Вінніпезького університету П. Юзик. Очолив комітет офіцер у відставці канадської армії І. Юзик¹⁰.

Добре розуміли важливість збереження і розвитку української культури й освіти УНО і його складові організації – ще в міжвоєнний період при УНО й УСГ виникають “Рідні школи”, дитячі садки, хори, театральні та танцювальні гуртки, оркестри. На початку 1940 р. для керівництва культосвітньою діяльністю створено культурно-освітню референтуру (КОР) на чолі з П. Маценком. КОР щороку влаштовувала курси для вишколу диригентів, учителів та культурних працівників.

Ще однією з установ при УНО, діяльність якої безпосередньо спрямовувалася на збереження української культури, мови й історії, були Вищі освітні курси (ВОК), котрі організував у 1940 р. диригент та музикознавець П. Маценко, що довгий час був референтом КОР. П. Маценко залучив до викладання на курсах діяча Української Народної Республіки, прославленого диригента О. Кошиця, що підвищило їхній рівень і популярність серед української громади¹¹.

У квітні 1944 р. УНО й УСГ ініціювали створення Осередку української культури та освіти (ОУКО) – українського громадського культурно-освітнього центру. Найважливішими його завданнями були:

“1. Збирати і зберігати культурні надбання громадян українського походження на американському континенті.

2. Гуртувати українських науковців і громадсько-культурних діячів.

3. Підтримувати зв'язки з українськими культурними організаціями в Європі та інших країнах світу.

4. Утримувати українську бібліотеку, де були б зібрані матеріали про Україну на іноземних мовах, музей-архів для зберігання важливих українських документів, рукописів, мистецьких творів тощо.

5. Поширювати у світі інформацію про українську культуру та українців.

6. Видавати наукові і популярні книжки.

7. Організація вищих освітніх курсів для вчителів «Рідних шкіл», інших фахових курсів.

8. Втримувати студентський дім.

9. Надавати допомогу здібній молоді в здобутті освіти”¹².

Першими керівниками осередку стали відомі діячі УСГ: інженер, сотник Української Галицької армії В. Коссар та підпоручник Української військової організації В. Гультай. У 1970–1973 рр. ОУКО очолював вчений, колишній член Української Центральної Ради М. Мандрика¹³. До складу дирекції УОКО в різні роки входили

¹⁰ Опікунський комітет ескадри повітряних кадетів Відділу Союзу Українських канадських ветеранів у Вінніпегу // *Голос комбатанта*. – 1959. – № 3. – С. 27; Створення вечірніх шкільних військових курсів ... – С. 18.

¹¹ *Маценко П.* Початки моєї праці в УНО // *Далековидом по минулому. Збірка спогадів та спостережень* / [упоряд. З. Книш]. – Торонто: Срібна сурма, 1984. – С. 125; *Решетченко Д.* Культурно-освітня діяльність Українського Національного Об'єднання (УНО) в Канаді .... – С. 335.

¹² Осередок Української Культури й Освіти в Канаді // *Календар-альманах Нового шляху* на 1949 р. – Вінніпег: Друк. і накладом “Нового шляху”, б. р. – С. 125.

¹³ Там само. – С. 128.

такі відомі українські громадські діячі: М. Маценко, Т. Павличенко, Я. Рудницький, П. Юзик, А. Качор, К. Андрусин, М. Марунчак, І. Глинка та ін.¹⁴

УСГ та інші братні організації УНО всіляко сприяли матеріальному зміцненню ОУКО. Це дало змогу осередку вже в перші роки діяльності придбати у Вінніпезі триповерховий будинок, заснувати науково-популярну серію видань “Культура й освіта”, бібліотеку, архів та музей¹⁵.

У складі УОКО функціонував один із найбільших архівів українки в Канаді, який зберігав документальні збірки з літопису Української революції 1917–1921 рр. та Другої світової війни. Першим надходженням до архіву осередку була досить різноманітна за складом збірка відомого українського громадсько-політичного діяча “Соколу” І. Боберського. Колекція полковника Є. Коновальця, передана до осередку його дружиною О. Федак-Коновалець, містить різноманітні матеріали (документи і музейні речі): перепустку на сесію Ліги Націй (1932), концепцію організації “Молода Галичина”, заяву Західноукраїнської територіальної групи у справі виходу галичан і буковинців із Всеукраїнської національної ради (1929–1930), комплекти примірників часопису “Сурма” (1927–1932), “Літопису «Червоної Калини»” (1935–1939), військово-історичні книги з бібліотеки Є. Коновальця; листи Головного отамана Армії УНР С. Петлюри, документи про Українську повстанську армію¹⁶.

Колекції відомих українців (В. Авраменка, І. Боберського, Д. Гуменної, С. Дзюби, О. Кошиця, Т. Кошиць, П. Маценка, М. Мандрики, Є. Онацького, Б. Панчука, Є. Храпливого, М. Марунчака й ін.), українських установ та організацій (Світової федерації українських політичних в’язнів, Центрального українського допомогового бюро в Лондоні тощо), що зберігаються в архіві осередку, містять цінну інформацію з історії Української революції 1917–1921 рр., української дипломатії, міжвоєнної та повоєнної еміграції, культурного і громадського життя українців у Канаді¹⁷.

Крім фондів особового походження, в архіві осередку зберігаються фонди українських установ та організацій. Зокрема значну інформаційну цінність має фонд Товариства опіки над українськими переселенцями св. Рафаїла (1925–1938), де відклялися справи емігрантів, яким надали допомогу при в’їзді до Канади. Там перебувають також документи і матеріали українських комбатантських організацій Канади – УСГ, СБУВ, Союзу українських канадських ветеранів (СУКВ (за океаном))¹⁸.

¹⁴ Осередок української культури і освіти // Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ-ІІ). – Париж; Нью-Йорк, 1966. – Т. 5. – С. 1880.

¹⁵ Байрак М. Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні. Хроніка. 1928–1978 / М. Байрак. – Едмонтон: Накладом Української Стрілецької Громади, 1978. – С. 103; За честь, за славу, за народ! Збірник на Золотий Ювілей Стрілецької Громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто: Видання Головної Управи Української Стрілецької Громади в Канаді, 1978. – С. 260, 270; 625–626; Осередок Української Культури й Освіти в Канаді // Календар-альманах Нового шляху на 1949 р. – Вінніпег: Друк. і накладом “Нового шляху”, б. р. – С. 128.

¹⁶ Білецький Л. Осередок Української Культури й Освіти // Календар-альманах Нового шляху на 1951 р. – Вінніпег: Друк. і накладом “Нового шляху”, б. р. – С. 99; Осередок Української Культури й Освіти // Календар-альманах “Нового шляху” на 1950 р. – Вінніпег: Друк. і накладом “Нового шляху”, б. р. – С. 50.

¹⁷ Матяш І. Осередок української культури і освіти / І. Матяш // Енциклопедія історії України / [редкол.: В. Смолій (голова) та ін.]. – Київ: В-во “Наукова думка”, 2010. – Т. 7. – С. 650.

¹⁸ Центральний державний архів зарубіжної українки (ЦДАЗУ). – Ф. 37. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 7.

У 1949 р. осередок оголосив конкурс спогадів українців перед війною і в часи війни. На нього було подано 64 рукописи, в яких зібраний цінний матеріал про найтрагічніші віхи історії України: сталінський терор, Голодомор 1932–1933 рр. в УСРР, Другу світову війну. Нині ці спогади зберігаються в окремій колекції архіву¹⁹.

Цінні фонди, крім архіву, мають бібліотека та музей осередку. У бібліотечному зібранні перебувають збірки О. Кошиця, Є. Коновальця, П. Маценка, Ю. Лісового та інших відомих українців – він налічує понад 40 тис. томів, 10 тис. періодичних видань та понад 400 назв українських часописів Новітньої доби Північної й Південної Америки, Європи, Австралії²⁰.

У музеї осередку зберігаються й експонуються близько 8 тис. предметів (ікони, військові відзнаки українських армій, музичні інструменти, керамічні вироби, вишивки, обрядові хліби, народний одяг, писанки), привезених до Канади іммігрантами різних часів.

Особливу увагу осередок приділяв покращенню діяльності ВОК. Метою курсів було збереження і плекання української мови та культури, підготовка молоді до організаційної праці, ознайомлення її із сучасним життям українців Канади й України. Курси мали два відділи з окремими програмами: історично-літературний і мистецький²¹. Це була двомісячна школа українознавства та практичних знань для української молоді й дорослих у Канаді і США. До програми ВОК входило викладання музики, а також українознавства, методики навчання в “Рідних школах”²². Протягом 1944–1968 рр. відбулося 22 випуски ВОК осередку, на яких підготовлено понад 800 курсантів, серед них диригентів, вчителів для “Рідних шкіл”. Важливо, що екзамени ВОК із 1965 р. визнали декілька канадських університетів і коледжів, що було практичним здобутком курсів²³.

У 1969 р. ВОК перейменовано в Українські освітні курси (УОК). Від 1966 р. до 1986 р. відбулося 16 річних курсів УНО. Тривало навчання чотири повних тижнів й закінчувалося усними та письмовими екзаменами з програмових предметів, врученням свідоцтв і книг для курсантів. Для них організували різноманітні проекти, поїздки, концерти. Перед слухачами виступали українські мистецькі колективи – капела бандуристів ім. Г. Хоткевича з Торонто, хор “Веснівка”²⁴.

Вагомим був внесок у розвиток рідномовної освіти і культури Братства бувших вояків 1-ї Української дивізії Української національної армії. У 1956 р. станція братства в Торонто сприяла відкриттю українського відділу в американській школі перекладачів у Монтерей (Каліфорнія, США). На заклик відомого українського громадського діяча Яра Славутича воно подарувало відділу 500 художніх та військово-історичних українських книг вартістю 1,5 тис. дол.²⁵.

¹⁹ *Матяш І.* Осередок української культури і освіти ... – С. 126.

²⁰ Там само. – С. 650.

²¹ *Маценко П.* Початки моєї праці в УНО ... – С. 130; *Підкович М.* Українські літні курси УНО – історичний перегляд ... – С. 53.

²² Осередок Української Культури й Освіти в Канаді // Календар-альманах Нового шляху на 1949 р. – Вінніпег: Друк. і накладом “Нового шляху”, б. р. – С. 126.

²³ *Підкович М.* Українські літні курси УНО ... – С. 55, 57, 58.

²⁴ Там само. – С. 58.

²⁵ Ювілейний альманах Братства колишніх вояків 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії / [ред.: Р. Колісник, Л. Бабій]. – Торонто: [б. в.], 2001. – С. 190.

За два роки ця станиця створила спеціальний “Залізний фонд”, кошти якого спрямовувалися лише на розвиток української освіти та культури²⁶. Фонд спонсорував діяльність наукових інституцій – кафедри українознавства Гарвардського університету та кафедри українознавчих студій Торонтського університету, фундацію ім. Шевченка, бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі, навчання студентів-українців, видання військово-історичних книг тощо. До кінця 2000 р. він витратив 146 тис. дол., зокрема 26 тис. дол. на стипендії студентам, 10 тис. дол. – на підтримку наукових інституцій, 15 тис. дол. – на видання книг²⁷.

У 1961–1966 рр. станиця Братства колишніх вояків 1-ї УД УНА у Вінніпезі організовувала збірки коштів на фонди М. Шашкевича та Лесі Українки, на діяльність УОКО²⁸.

На початку 70-х років Українське відділення Королівського канадського легіону (УВ ККЛ) ім. гетьмана Мазепи в Монреалі запровадило щорічну стипендію випускникам українських шкіл, які вступали на навчання до вищих навчальних закладів²⁹. УВ ККЛ у Торонто, який очолював С. Павлюк, ініціював проведення акції розбудови української бібліотеки в Торонтському університеті та відкриття в ньому кафедри українських студій³⁰.

Братство 1-ї УД УНА надавало допомогу у виданні “Енциклопедії українознавства” і було внесене до списку її фундаторів-меценатів³¹. УСГ на заклик редакційної колегії сприяв поширенню “Української малої енциклопедії” за редакцією професора Е. Онацького.

Станиця Братства колишніх вояків 1-ї УД УНА у Вінніпезі активно долучилася до збору коштів у створену КУК Шевченківську фундацію. Однією з перших акцій фундації було будівництво пам’ятника великому Кобзареві з метою вшанування його пам’яті до 100-річчя від дня смерті³².

Комбатантські організації також створювали свої художні колективи. УСГ у повоєнні роки мала чоловічий хор, який не лише виступав перед членами організації і гостями під час урочистостей, а також брав участь у конкурсі хорів, що його організував УОКО³³.

У 1951 р. під патронатом вінніпезької організації комбатантів 1-ї УД УНА та станиці колишніх вояків Української повстанської армії організовано хор “Сурма”,

²⁶ “Залізний фонд” при станиці Братства бувших вояків 1 УД УНА в Торонто // Вісті комбатанта. – 1981. – № 5. – С. 40, 56; Ювілейний альманах Братства колишніх вояків ... – С. 192.

²⁷ *Верига В.* Боротьба на мирному фронті ... – № 1. – С. 23; Ювілейний альманах Братства колишніх вояків ... – С. 192.

²⁸ Річні загальні збори // Вісті Комбатанта. – 1966. – № 2. – С. 50–51.

²⁹ *Войценко О.* Літопис українського життя в Канаді / О. Войценко. – Едмонтон: КІУС, 1992. – Т. 8: У змаганні за нову Канаду: початки офіційної двомовності й багатокультурності, 1970–1979. – С. 201.

³⁰ Пам’яті товариша // Нові дні. – 1991. – № 6. – С. 32; Ювілейний альманах Братства колишніх вояків ... – 400 с.

³¹ *Верига В.* Дивізійники в діаспорі / В. Верига // Вісті Комбатанта. – 1994. – № 2. – С. 71.

³² *Розумний Я.* На вірній службі мельпомени. У 90-річчя Юрія Гнатюка / Я. Розумний // Українське Слово. – 2011. – 21 липня.

³³ За честь, за славу, за народ! Збірник на Золотий Ювілей Стрілецької Громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто: Видання Головної Управи Української Стрілецької Громади в Канаді, 1978. – С. 256.

який очолив культурний діяч і ветеран українських збройних сил Другої світової війни Ю. Гнатюк. До цього хору входили колишні співаки і солісти, якими Ю. Гнатюк диригував у дивізійному хорі “Бандурист” у таборі полонених в Авербаху. За короткий час цей хор оформився й розвинув музичну діяльність, доповнюючи свій репертуар чоловічими хоровими аріями з різних опер, та зайняв чільне місце між найкращими хорами тодішнього Вінніпегу. “Сурма” діяла до 1963 р.³⁴

Станиця Братства колишніх вояків 1-ї УД УНА в Торонто у 1975 р. відновила діяльність хору “Бурлака”, який був створений ще під час перебування дивізійників у таборі в Ріміні. Цьому сприяв приїзд із Латинської Америки до Канади колишнього диригента хору С. Гумініловича³⁵.

Отже, комбатантські організації у своїй діяльності великого значення надавали збереженню пам'яті про Українські визвольні змагання першої половини ХХ ст. та всіляко сприяли розвитку культурно-освітнього життя української громади. УСГ виступила одним із засновників створення ОУКО, що став відомим етнокультурним центром української діаспори. Комбатантські організації виступали організаторами багатьох культурних ініціатив української громади. Вони разом з іншими громадськими організаціями сприяли збереженню української музейної й архівної спадщини Першої та Другої світових воєн.

Svitlana Lukyanchenko. Participation of ex-combatant organisations in cultural and educational life of Ukrainian community in Canada after World War II

The article explores cultural and educational activities of Ukrainian ex-combatant organisations in Canada in the 1940s to 1980s. It analyses the main directions, such as their support of the Ukrainian Culture and Education Centre Oseredok, organisation of evening military courses for school students and academic institutions, commemorating historical and military events and others.

Key words: military emigration, national culture, cultural and educational organisations, Canada.

Светлана Лукьянченко. Участие комбатантских организаций в культурно-образовательной жизни украинской общины Канады после Второй мировой войны

Освещено культурно-образовательную деятельность украинских комбатантских организаций в Канаде (40–80-е гг. ХХ в.). Охарактеризованы ее основные направления: содействие Ячейки украинской культуры и образования, организация вечерних школьных военных курсов, научных институтов, празднование военно-исторических дат и тому подобное.

Ключевые слова: военная эмиграция, национальная культура, культурно-образовательные организации, Канада.

³⁴ Розумний Я. На вірній службі мельпомени ...

³⁵ Ювілейний альманах Братства колишніх вояків ... – С. 194.